

5. Mitova, O.O. Justification of the methodical approach to the development of a system of complex control of the preparedness of athletes in team sports (on the example of basketball). *Physical culture, sport and the health of the nation*. 2017;4:353-359.
6. Mitova, O.O. & Ivchenko, O.M. Scientific substantiation of the algorithm of complex control of the readiness of basketball players at the stage of preliminary basic training. *Sports Bulletin of the Dnieper Region*. 2018;3:83-92.
7. Platonov, V.M. & Bulatova, M.M. Physical training of an athlete. K.: Olympia. lit-ra. 1995; 5.
8. Sushko, R.A. The formation of a theoretical model of the development of basketball in Ukraine, taking into account the influence of the factors of globalization of sports, has been achieved. *Science in Olympic sports*. 2017;1:48-55. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NOS_2017_1_6
9. Shinkaruk, O.A., Bezmylov, M.M. & Mitova, O.O. Comprehensive assessment of the level of preparation of basketball players for professional clubs during the annual draft procedure in the NBA. *Physical culture, sport and the health of the nation*. 2016;2:112-119.
10. World Federation of Basketball. Official site. Access code: <http://www.fiba.com/>
11. Basketball Federation of Ukraine. Official site. Access code: <http://www.fbu.com/>
12. Koryahin, V., Hrebinka, H., Prystynskiy, V., & Prystynska, T. Methodology for Determining the Speed-Power Capabilities of Basketball Players. *Physical Education Theory and Methodology*. 2022;22(1):14–18. doi: 10.17309/tmfv.2022.1.02.
13. Koryahin, V. Information and computer technologies in physical education and sports. *Modern aspects of science*. 17-th volume of the international collective monograph. Czech Republic. 2022a;26-42
14. Koryahin, V. Research of the system of training of basketball players of different game roles. *Journal of Science*. Lyon. 2022b;7(1):54-56.
15. Kozina, Zh.L., Sobko, I.N., Yermakova, T., Cielicka, M., Zukow, W., Chia, M., Goncharenko, V., Goncharenko, O., Korobeinik, V. Psycho-physiological characteristics of female basketball players with hearing problems as the basis for the technical tactic. *Journal of Physical Education and Sport*. 2016;2:1348-1359.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).34](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).34)
УДК 005.963.1:006.9:796.42

Хижняк А.А.
кандидат психологічних наук, старший викладач
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ
Мирошніченко В. О.
доктор філософії, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ
Крупко Н.В.
старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

МЕТРОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ТРЕНІНГУ У ТРЕНЕРІВ З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується тим, що доросла людина значну частину життя приділяє професійній діяльності. Принцип єдності свідомості, діяльності та особистості підтверджує факт про те що, з одного боку, професійна діяльність сприяє формуванню професійно важливих якостей особистості, а з іншого – вона несе в собі великий потенціал особистісних порушень.

Спортивно-педагогічне середовище впливаючи на особистість тренера, здатне стати джерелом небезпечних особистісних дисгармоній, що, в деяких випадках, призводять навіть до аномалій соціально-психологічного характеру організації індивідуальності.

Вивчення феномена професійної деформації особистості тренера має важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення. Це дозволяє полегшити вирішення проблеми оптимізації праці в спортивно-педагогічній сфері, а також сприяє побудові стратегій професійного самозбереження.

В статті наведено актуальність вивчення професійних деформацій особистості тренерів з легкої атлетики. Охарактеризовано дослідження проведене на базі Інституту післядипломної освіти Національного університету фізичного виховання та спорту України, яке полягало у виявленні та інтерпретації показників професійної деформації з позиції інтерперсональної поведінки. Детально розглянуто алгоритм проведення педагогічного експерименту, та інтерпретовано емпіричні показники даного експерименту. Доведено ефективність запропонованого особистісно орієнтованого тренінгу. Дана наукова публікація є хорошим фундаментом для розробки і впровадження практичних рекомендацій та тренінгів, на основі доказової бази, яка підтверджує результативність згаданого в статті тренінгу.

Ключові слова: професійна деформація, інтерперсональна поведінка, викладач, тренінг, експеримент.

Khizhnyak A., Myroshnichenko V., Krupko N. Metrological control of the complexity of specific oriental training for track and out track coaches The modern stage of the development of society is characterized by the fact that an adult devotes a significant part of his life to professional activities. The principle of the unity of consciousness, activity and personality

confirms the fact that, on the one hand, professional activity contributes to the formation of professionally important personality qualities, and on the other hand, it carries a great potential for personal violations.

The sports-pedagogical environment, influencing the personality of the coach, can become a source of dangerous personal disharmony, which, in some cases, even lead to anomalies of the socio-psychological nature of the organization of individuality.

The study of the phenomenon of professional deformation of the coach's personality has not only theoretical, but also practical significance. This makes it easier to solve the problem of optimization of work in the sports and pedagogical sphere, and also contributes to the construction of strategies for professional self-preservation

The article highlights the relevance of the treatment of professional deformations in the specialties of athletics coaches. The study was carried out on the basis of the Institute of Postgraduate Studies of the National University of Physical Education and Sports of Ukraine, which was related to the identification and interpretation of indicators of professional deformation from positions of interpersonal behavior. The algorithm for conducting the pedagogical experiment is examined in detail, and the empirical evidence of this experiment is interpreted. The effectiveness of the specially oriented training has been demonstrated. This scientific publication is a good foundation for the development and implementation of practical recommendations and trainings, based on an evidence base that confirms the effectiveness of the training mentioned in the article.

Key words: professional deformation, interpersonal behavior, compilation, training, experiment.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується тим, що доросла людина значну частину життя приділяє професійній діяльності. Принцип єднання свідомості, діяльності та особистості (сформований С.Л. Рубінштейном) підтверджує факт, про те що, з одного боку, професійна діяльність сприяє формуванню професійно-важливих якостей особистості, а з іншого – вона несе в собі великий потенціал особистісних порушень.

Професійна спортивно-педагогічна діяльність безпосередньо впливає на особистість, ставлячи перед тренером з легкої атлетики конкретні вимоги, вона тим самим трансформує увесь його образ, починаючи від характеристик поведінки і закінчуючи індивідуально-психологічними якостями. Щоденне, упродовж багатьох років вирішення одних і тих самих педагогічних завдань (планування, викладання, тренування тощо) формує професійні звички, певний тип мислення та стиль спілкування.

Таким чином, спортивно-педагогічне середовище в цілому залишає відбиток на особистості спеціаліста певних комунікативно-рольових меж, що здатний стати джерелом серйозних особистісних дисгармоній доходючи навіть до аномалій на соціально-психологічному рівні організації індивідуальності [3].

Специфічність спортивно-педагогічної діяльності, вимоги, які вона ставить до особистості спеціалістів у сфері фізичної культури і спорту, труднощі на шляху реалізації цієї діяльності є причиною формування професійних деформацій.

З огляду на це, стає актуальним розробка та формулювання тренінгових програм по професійному самозбереженню та перевірка їх дієвості на практиці.

Мета роботи. Обґрунтування актуальності програм професійного самозбереження тренерів з легкої атлетики.

Контингент і методи дослідження. Контингентом в даному дослідженні стали тренери з легкої атлетики. Для виявлення професійних деформацій була використана методика діагностування інтерперсональної поведінки Т. Лірі. Після виявлення професійних деформацій з позиції інтерперсональної поведінки було підбрано ряд психокорективних прийомів, які спрямовані на професійне самозбереження безпосередньо від виявленої деформації в поведінці. Далі, проведено педагогічний експеримент суть якого полягала у виявленні зниження показників професійної деформації.

Результати та їх обговорення.

Програма професійного самозбереження містить активний психологічний вплив на усунення відхилень в особистісному та професійному розвитку, гармонізацію особистості та міжособистісних відношень.

Психологічна корекція спрямована на професійне самозбереження особистості тренерів з легкої атлетики, якщо під час діагностики й формуючого експерименту виявлено відхилення від функціональної норми в професійній поведінці особистості.

Багато авторів [1,2,3,5] вказують на важливість комунікаційних взаємовпливів системи «тренер-спортсмен». Акцентуючи увагу на зворотній взаємозв'язок, а саме, відгуках учнів, їх реакціях та якості виконуваної ними діяльності, залежно від стилю поведінки, набору індивідуально-психологічних якостей їх наставника.

Предметом в нашому дослідженні стали особливості сприйняття своїх тренерів з легкої атлетики їх учнями, спортсменами, студентами Національного університету фізичного виховання і спорту України. В результаті дослідження, сформульовано модель «ідеального спортивного педагога», завдяки якій ми мали підстави для виокремлення чотирьох принципово нових комунікативних професійних деформацій із позиції інтерперсональної (міжособистісної) поведінки. Ці поведінкові деформації можна умовно поділити на чотири групи:

- Деформація відсутності у тренера лідируючої поведінки;
- Деформація завищеної агресивності;
- Деформація що проявляється у високій залежності та схильності підпорядковуватись;
- Деформація відсутності емпатії та підтримки.

З результатами цих досліджень можна ознайомитись у таких публікаціях [7, 8].

За результатами проведеного дослідження нами було рекомендовано певні стилі поведінки, особливості реагування та стратегії морально-емоційного самозбереження тренерів з легкої атлетики, з метою проведення профілактики та корегування інтерперсональних професійних деформацій які зазначені вище.

По-перше, на особливу увагу заслуговує психологічна діагностика з метою отримання даних стосовно деструктивних змін в той чи іншій позиції поведінки. Тому було проведено тестування за методикою діагностування інтерперсональної поведінки Т. Лірі й визначити типи поведінкової деформації, що посідає особливе місце в професійній діяльності цього спортивного тренера.

По-друге, після цього треба використати відповідні психокорегувальні прийоми, які спрямовані на професійне самозбереження безпосередньо від виявленої деформації в поведінці.

У психології розроблено достатню кількість підходів для уникнення негативних наслідків професійної діяльності, які пов'язані із розвитком внутрішніх ресурсів – відповідних особистісних якостей, ефективних стратегій поведінки, а також стратегій оволодіння ситуацією.

Тренінг є активним засобом особистісно-орієнтованого навчання. Така форма корегування професійно-обумовлених деформацій обрана нами з урахуванням групової роботи, яка найбільш ефективна, ніж індивідуальна. Група значно впливає на навчання. К. Левін вважав, що ствердження, набуті в групі, витримують найбільший опір та вплив з боку середовища та звичок. Вагому роль відіграють групові форми роботи, оскільки саме група на рівні виконує завдання зародження та формування ініціативної поведінки в пізнавальній сфері. Спільна групова діяльність пропонує органічний зв'язок діяльності зі спілкуванням та реалізується завдяки суспільно сформованим прикладам діяльності і те «предметне поле», в межах якого здійснюється власне актуальна діяльність групи.

Особистісно орієнтований тренінг – це система впливів, вправ, спрямованих на формування, розвиток і коргування професійно важливих характеристик фахівця. Особливістю їх є «формування» особистості, адекватного змісту, вимогам професійної діяльності. Ці тренінги надають можливість організувати режим саморозвитку, самоактуалізації і самокорегування, самовдосконалення особистості безперервного процесу.

Мета тренінгу – корегування професійно-обумовлених деформацій особистості й формування конструктивних стратегій їх подолання.

Завдання тренінгу:

1. Актуалізувати професійний потенціал особистості тренера з легкої атлетики.
2. Підвищити соціально-професійну й психолого-педагогічну компетентність, а також аутокомпетентність тренерів.
3. Сприяти усвідомленню та корегуванню учасниками своїх індивідуальних особливостей, які перешкоджають конструктивному способу подолання кризових ситуацій.
4. Засвоїти конструктивні технології професійної поведінки, скорегувати форми реакції на ситуації невдач у професійній діяльності.

Нами було підібрано й запропоновано психокорегувальні вправи, спрямовані на профілактику й корегування кожної із виділених нами професійних деформацій у поведінці.

Враховуючи зазначені вище особливості груп із виокремленими нами комунікативними професійними деформаціями було рекомендовано низку вправ для зниження рівня агресивності (перерахувати вправи).

З огляду на поставлені завдання нашого дослідження виникла необхідність у доборі відповідних стратегій професійного самозбереження.

Були підібрані тренінгові вправи з урахуванням специфіки відповідних комунікативних професійних деформацій і спрямовані на їх корегування, підвищення адаптивних можливостей особистості й укріплення професійного імунітету.

Актуальним є проведення педагогічного (формуючого) експерименту, спрямованого на виявлення позитивного впливу запропонованих вправ для професійного самозбереження. В межах цього експерименту були вивчені показники інтерперсональної поведінки тренерів з легкої атлетики, які проходили курс підвищення кваліфікації на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України. Отримані результати дали можливість виявити у досліджуваних тренерів зазначені вище комунікативні професійні деформації.

Ці групи тренерів прослухали лекції про можливі стандартні професійні деформації особистості в процесі професійної спортивно-педагогічної діяльності та про детермінанти їх виникнення, були ознайомлені з механізмом формування комунікативних професійних деформацій, дізналися про результати дослідження щодо притаманних їм деформацій.

Зі тренерами з легкої атлетики були проведені групові тренінгові заняття. Контингент був умовно поділений на групи за виявленими деформаційними ознаками. Таким чином, ми мали чотири групи тренерів, кожна із яких характеризувалася наявністю в неї певної комунікативної професійної деформації.

Відповідно до одного із завдань нашого дослідження, у групах із виявленими комунікативними деформаціями були проведені тренінгові заняття, що спрямовані на корегування цих деформацій. Тренінги проводились в межах групової роботи «Я – Професія» за стандартною структурою тренінгових занять. У вступній частині подано формулювання і усвідомлення проблеми, постановку мети та завдань занять; в основній - виправлення виявлених проблемних якостей за допомогою дібраних спеціально спрямованих вправ, у заключній - аналіз всієї роботи й підведення підсумків тренінгу. Робота проводилась окремо із кожною групою, яка мала певну комунікативну професійну деформацію.

Тренери мали завдання провести самостійну роботу над виявленою у них професійною комунікативною деформацією шляхом поглибленого самоаналізу й рефлексії своєї професійної діяльності й безпосередньо тих її моментів, в межах яких проявляється ця деформація.

Повторне дослідження інтерперсональної сфери в професійній діяльності тренерів з легкої атлетики було проведено за шість місяців з тим же контингентом. Піддавалися аналізу наявність комунікативних професійних деформацій з метою визначення певних позитивних зрушень після тренінгової роботи й аналізу власне професійної діяльності тренерами.

В результаті проведеного педагогічного експерименту ми отримали результати, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз проявлення комунікативних професійних деформацій до й після педагогічного експерименту

Результат	Статистичні показники, %			
	Відсутність лідерства та домінування	Висока агресивність	Висока підкореність	Відсутність співпраці та емпатії
До експерименту	47	13	23	17
Після експерименту	23	9	16	10

Із наданих показників помітно, що прояви комунікативних професійних деформацій до й після педагогічного експерименту значно відрізняються один від одного.

Тренерів із деформацією «відсутність лідерства й домінування» до тренінгових занять було 47 % загальної кількості респондентів. Після проведення тренінгів і детального аналізу власної професійної діяльності відсоток прояву цієї комунікативної професійної деформації значно знизився і становить 23 %.

Процент прояву деформації «високої агресивності» після першого дослідження становив 13 % загальної кількості досліджуваних нами тренерів з легкої атлетики. Після тренінгових занять із запропонованими вправами цей показник зменшився і склав 9 % загальної кількості випробовуваних.

Прояв деформації «високої підкорюваності й залежності» після першого дослідження складав 23 %, а після повторного - знизився до 16 %.

Показники тренерів із деформацією «відсутність співпраці й емоційної підтримки» до тренінгових занять складав 17 % всіх досліджуваних нами респондентів. Після проведення повторного дослідження процент прояву цієї комунікативної професійної деформації значно знизився і склав 10 %.

Наявна достовірна різниця за t -критерієм Ст'юдента між процентним співвідношенням показників деформацій до експерименту й після нього при $p < 0,05$, що свідчить про істотну різницю між цими показниками. Співвідношення цих показників представлено на рисунку 1.

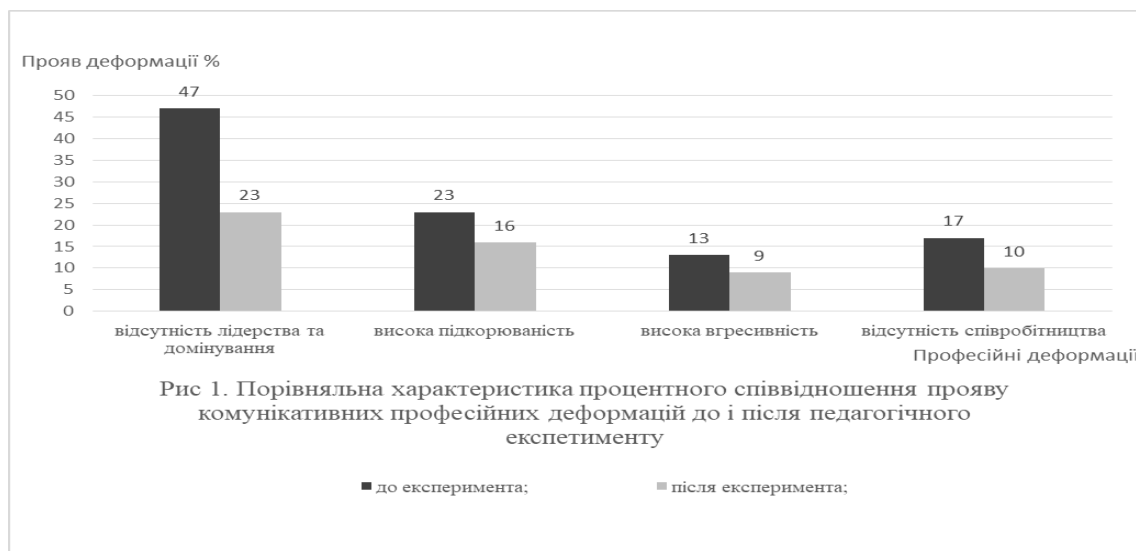

Рис. 1. Порівняльна характеристика процентного співвідношення прояву комунікативних професійних деформацій до і після педагогічного експерименту

Таким чином, проведене дослідження дає можливість із упевненістю стверджувати, що підібрані нами тренінгові вправи для профілактики та корегування певних комунікативних професійних деформацій дають практичний результат.

Висновки. Проведення формуючого експерименту дозволило підтвердити правильність обраних нами тренінгових вправ для попередження та корекції комунікативних професійних деформацій. Дослідження підтверджує, що після використання цих вправ відсоток прояву професійних деформацій значно знизився, що підтверджується наявністю достовірних відмінностей між показниками до занять із запропонованими вправами і після них.

Як перспективи подальших наукових досліджень розглядаємо впровадження, згаданого нами тренінгу, в широкий загал наукового та методичного використання, в сфері підвищення якості професійної діяльності тренерів з легкої атлетики.

Література

1. Жидецька С. В. Профілактика професійної деформації як чинник стабільності психологічної готовності працівника поліції. Вісник Національного університету оборони України. 2015. Вип. 1. С. 77-81.
2. Кісіль З. Р. Фактори протидії професійно-психологічної деформації працівників органів внутрішніх справ. Університетські наукові записки. 2008. № 3. С. 13-17.
3. Леженіна Л. М. Засоби профілактики професійної деформації особистості у слідчих служби безпеки України. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2015. Вип. 50. С. 131-137.
4. Марков В. В. Причини, що викликають професійну деформацію працівників органів внутрішніх справ. Право і Безпека. 2012. № 4. С. 226-228.
5. Медведєв В. С., Ларіонов С. О. Психологічна діагностика професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 2. С. 258-262.
6. Савчин М.В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики / М.В. Савчин // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2005. – № 2. – С. 145-152. 8. Синявська О.Ю. Професійна етика як чинник протидії професійній деформації працівників органів внутрішніх справ. Право і безпека. 2005. № 4'1. С. 96–99.
7. Хижняк А. А. Вікові особливості прояву професійних деформацій в інтерперсональній сфері тренерів-викладачів фізичного виховання // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Київ : 2014. Т. 12. Вип. 24. С. 114–119.
8. Хижняк А. А. Аналіз факторів, що впливають на професійну діяльність педагога // Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклик для університетів наук про життя : Мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-25 травня 2018 року). Київ, 2018. Т. 5. С. 336–338.

Reference

1. Zhydetska S. V. Prevention of professional deformation as a factor in the stability of the psychological readiness of a police officer. Bulletin of the National Defense University of Ukraine. 2015. Issue 1. P. 77-81.
2. Kisil Z.R. Factors against professional and psychological deformation of employees of internal affairs bodies. University scientific notes. 2008. No. 3. P. 13-17.
3. Lezhenina L.M. Means of prevention of professional deformation of personality among investigators of the security service of Ukraine. Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda. Psychology. 2015. Issue 50. P. 131-137.
4. Markov V. V. Reasons causing professional deformation of employees of internal affairs bodies. Law and Security. 2012. No. 4. P. 226-228.
5. Medvedev V. S., Larionov S. O. Psychological diagnosis of professional deformation of employees of internal affairs bodies. Bulletin of the National Defense University of Ukraine. 2014. Issue 2. P. 258-262.
6. Savchyn M.V. Professional personal deformation of employees of internal affairs bodies and some ways of its prevention / M.V. Savchyn // Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. - 2005. - No. 2. - P. 145-152. 8. Snyavska O.Yu. Professional ethics as a factor in countering professional deformation of employees of internal affairs bodies. Law and security. 2005. No. 4'1. P. 96–99.
7. Khizhnyak A.A. Age-specific features of the manifestation of professional deformations in the interpersonal sphere of trainers-teachers of physical education // Problems of modern psychology: coll. of science pr. Kyiv: 2014. T. 12. Issue 24. P. 114–119.
8. Khizhnyak A.A. Analysis of factors affecting the professional activity of a teacher // Goals of sustainable development of the third millennium: a challenge for universities of life sciences: Mat. International science and practice conf. (Kyiv, May 23-25, 2018). Kyiv, 2018. Vol. 5. P. 336–338.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).35](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).35)
УДК 796.2.071.5

Хижняк А.А.
кандидат психологічних наук, старший викладач
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ
Крупко Н.В.
старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТРЕНЕРА З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Проблема впливу професії на особистість періодично була предметом досліджень низки науковців, але на сьогодні залишається актуальною та недостатньо розробленою. У статті наведено результати дослідження динаміки показників загальної адаптації та дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання, як діагностичної та аналітичної сторони психологічного супроводу їх педагогічної діяльності. Розглянуто адаптаційну сферу особистості тренерів з легкої атлетики, як основний фактор успішної професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Визначено особливості зміни показників загальної адаптивності особистості, а також дезадаптаційних процесів особистості тренерів з легкої атлетики в залежності від гендерної відповідності.

А також, особливе значення набуває вивчення деформаційних змін особистості тренера залежно від вікових особливостей. Оскільки кожний віковий період фахівця має свої кризові моменти, тому під впливом факторів